

Sosyal Politikada Yeni Ufuklar

New Horizons In Social Policy

Prof. Dr. Nükhet HOTAR

Dokuz Eylül Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Dokuz Eylül University

Faculty of Economics and Administrative Sciences

nukhethotar@deu.edu.tr

Ocak 2021, Cilt 12, Sayı 1, Sayfa: 1-23

January 2021, Volume 12, Number 1, Page: 1-23

P-ISSN: 2146-0000

E-ISSN: 2146-7854

©2010-2021

www.dergipark.org.tr/cider

İMTİYAZ SAHİBİ / OWNER OF THE JOURNAL

Kenan YAVUZ
(ÇASGEM Adına / On Behalf of the ÇASGEM)

EDİTÖR / EDITOR IN CHIEF

Dr. Elif ÇELİK

EDİTÖR YARDIMCISI/ASSOCIATE EDITOR

Dr. Berna YAZAR ASLAN
Esra TAŞÇI

TARANDIĞIMIZ İNDEKSLER / INDEXES

ECONLI T - USA
CABELL'S DIRECTORIES - USA
ASOS İNDEKS - TR
INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL - PL
KWS NET LABOUR JOURNALS INDEX - USA

YAYIN TÜRÜ / TYPE of PUBLICATION

PERIODICAL - ULUSLARARASI SÜRELİ YAYIN
YAYIN ARALIĞI / FREQUENCY of PUBLICATION
6 AYLIK - TWICE A YEAR
DİLİ / LANGUAGE
TÜRKÇE ve İNGİLİZCE - TURKISH and ENGLISH

PRINT ISSN

2146 - 0000

E - ISSN

2146 - 7854

YAYIN KURULU / EDITORIAL BOARD

Prof. Dr. Mustafa Necmi İLHAN – Gazi Üniversitesi
Prof. Dr. Özlem ÇAKIR – Dokuz Eylül Üniversitesi
Doç. Dr. Mehmet Merve ÖZAYDIN- Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Dr. Öğretim Üyesi Nergis DAMA – Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Dr. Elif ÇELİK – ÇASGEM

ULUSLARARASI DANIŞMA KURULU / INTERNATIONAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Yener ALTUNBAŞ *Bangor University - UK*
Prof. Dr. Mehmet DEMİRBAĞ *University of Sheffield – UK*
Prof. Dr. Shahrokh Waleck DALPOUR *University of Maine – USA*
Prof. Dr. Tayo FASOYIN *Cornell University - USA*
Prof. Dr. Paul Leonard GALLINA *Université Bishop's University – CA*
Prof. Dr. Douglas L. KRUSE *Rutgers, The State University of New Jersey - USA*
Prof. Dr. Özay MEHMET *University of Carleton - CA*
Prof. Dr. Theo NICHOLS *University of Cardiff - UK*
Prof. Dr. Mustafa ÖZBİLGİN *Brunel University - UK*
Prof. Dr. Yıldırım YILDIRIM *Syracuse University - USA*
Doç. Dr. Kevin FARNSWORTH *University of Sheffield - UK*
Doç. Dr. Alper KARA *University of Hull - UK*
Dr. Sürhan ÇAM *University of Cardiff - UK*

ULUSAL DANIŞMA KURULU / NATIONAL ADVISORY BOARD

Prof. Dr. Ahmet Cevat ACAR Türkiye Bilimler Akademisi
Prof. Dr. Cihangir AKIN Yalova Üniversitesi
Prof. Dr. Yusuf ALPER Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Onur Ender ASLAN Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Prof. Dr. İbrahim AYDINLI Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Mustafa AYKAÇ Kırklareli Üniversitesi
Prof. Dr. Mehmet BARCA Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi
Prof. Dr. Aydın BAŞBUĞ İstanbul Gelişim Üniversitesi
Prof. Dr. Eyüp BEDİR YÖK
Prof. Dr. Vedat BİLGİN Cumhurbaşkanlığı Sosyal Politika Kurulu
Prof. Dr. Erdal ÇELİK YÖK
Prof. Dr. Toker DERELİ Işık Üniversitesi
Prof. Dr. Gonca BAYRAKTAR DURGUN Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. E. Murat ENGİN Galatasaray Üniversitesi
Prof. Dr. Bülent ERDEM Cumhuriyet Üniversitesi
Prof. Dr. Nihat ERDOĞMUŞ Yıldız Teknik Üniversitesi
Prof. Dr. Halis Yunus ERSÖZ Gençlik ve Spor Bakanlığı
Prof. Dr. Seyfettin GÜRSEL Bahçeşehir Üniversitesi
Prof. Dr. Nükhet HOTAR Dokuz Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Erdal Tanas KARAGÖL Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Aşkın KESER Uludağ Üniversitesi
Prof. Dr. Muharrem KILIÇ Yıldırım Beyazıt Üniversitesi
Prof. Dr. Tamer KOÇEL İstanbul Kültür Üniversitesi
Prof. Dr. Metin KUTAL Gedik Üniversitesi
Prof. Dr. Adnan MAHİROĞULLARI Cumhuriyet Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet MAKAL Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Hamdi MOLLAMAHMUTOĞLU Çankaya Üniversitesi
Prof. Dr. Sedat MURAT Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Prof. Dr. Süleyman ÖZDEMİR Bandırma Onyedli Eylül Üniversitesi
Prof. Dr. Ahmet SELAMOĞLU Fenerbahçe Üniversitesi
Prof. Dr. Haluk Hadi SÜMER Selçuk Üniversitesi
Prof. Dr. Dilaver TENGİLİMOĞLU Atılım Üniversitesi
Prof. Dr. İnsan TUNALI Boğaziçi Üniversitesi
Prof. Dr. Fatih UŞAN Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Cavide Bedia UYARGİL İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Recep VARÇIN Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Erinç YELDAN İhsan Doğramacı Bilkent Üniversitesi
Prof. Dr. Kemalettin AYDIN Sağlık Bilimleri Üniversitesi
Prof. Dr. Yücel UYANIK Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Erdiñ YAZICI Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi
Prof. Dr. Oğuz KARADENİZ Pamukkale Üniversitesi
Dr. Gökçe OK İçişleri Bakanlığı

**Dergide yayınlanan yazılardaki görüşler ve bu konudaki sorumluluk yazar(lar)ına aittir.
Yayınlanan eserlerde yer alan tüm içerik kaynak gösterilmeden kullanılamaz.**

*All the opinions written in articles are under responsibilities of the authors.
The published contents in the articles cannot be used without being cited.*

Sosyal Politikada Yeni Ufuklar New Horizons In Social Policy

Nükhet Hotar¹

Öz

Risk toplumu ve yeni fırsatlar çerçevesinde toplumsal sürdürülebilirlik ve küresel değişime uyum sağlanabilmesinde sosyal politika bakış açısının önemi giderek artmaktadır. Sosyal politikalar, devletin ve toplumun çıkarlarını kollamak üzere piyasaya ve bireyler arasındaki kendi kendine yardım mekanizmasına bırakılmayacak hizmetleri yerine getirme yükümlülüğünden doğmaktadır. Sosyal politika alanında ulusal düzeydeki başarılar; ekonomik krizler, teknolojik dönüşüm, iklim değişikliği ve son dönemde etkili olan küresel salgın hastalıklar gibi durumlarla başa çıkılmasında etkili olmaktadır. Güncel teknolojik dönüşümü betimleyen endüstri 4.0 yaklaşımı büyük veri, yapay zeka ve makine öğrenmesi temelinde ortaya çıkarken, toplum 5.0 olgusu ise yeni değerlerin ve hizmetlerin yaratılacağı, yeni risk ve afetlere direnç gösterebilen, akıllı süreçlerin toplumsal hizmet ve yaşam alanlarına entegre edildiği yeni bir toplum olarak açıklanmaktadır. Endüstri 4.0 ile birlikte gelen teknolojik dönüşüm, robotik uygulamalar, yapay zekâ ve büyük veri sistemleri kamu hizmetleri ve işgücü piyasasının ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir potansiyele sahiptir. Bu değişiklikler, sosyal politika ve çalışma yaşamı açısından hem tehditleri hem de fırsatları temsil etmektedir. Yaşlanan nüfus, emeklilik sistemleri ve köprü istihdam olgusu, küresel ısınma ve iklim değişikliği ile yeni afet tiplerinin ortaya çıkması, iç ve dış göçler, toplumların başa çıkması gereken sorunlarının farklı ve yeni bir sosyal politika anlayışı ile ele alınmasını gerekli kılan gelişmelerdir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Politika, Endüstri 4.0, Toplum 5.0, Yaşlı Nüfus, İklim Değişikliği, Göç

Abstract

Within the framework of risk society and new opportunities, the importance of social policy perspective is increasing in adapting to social sustainability and global change. Social policies emerge from the obligation to carry out such services that can not be left to the market and to the self-help mechanism between the individuals in order to protect the interests of the state and society. The achievements at national level in social policy is effective to cope with the such conditions as economic crises, technological transformation, climate change and recently effective global pandemics. While the approach of industrial 4.0 describing the current technological transformation emerges on the basis of big data, artificial intelligence and machine learning, the phenomenon of society 5.0 is explained as new society where new values and services will be created, able to resist new risks and disasters, and where the smart processes are integrated into

¹ Prof. Dr. Dokuz Eylül Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, nukhethotar@deu.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-2195-0852

Başvuru Tarihi:27.11.2020
Yayına Kabul Tarihi:14.12.2020

social service and living spaces. The technological transformation, robotic applications, artificial intelligence, and big data systems which come with industry 4.0 have significant potential in meeting the needs of public services and labor market. These changes represent both threats and opportunities in terms of social policy and working life. The aging population, retirement systems and bridge employment phenomenon, the emergence new type of disasters with global warming and climate change, internal and external migration are developments which make societies have to overcome problems with different and social policy approach.

Keywords: Social Policy, Industry 4.0, Society 5.0, Aging Population, Climate Change, Migration.

GİRİŞ

Yunan filozoflarından Herakleitos'un "değişmeyen tek şey değişimin kendisidir" düşüncesi her çağda toplumsal değişimin gerçekleşeceğini, değişmeyen toplumların diğerlerinden geri kalacağını da işaret etmektedir. Hızlı ya da yavaş tüm toplumlar birey düzeyinden kurumlara ve toplumsal düzeye kadar belirli aşamalarda değişime maruz kalmaktadır. Bu değişim beraberinde her toplumun kendine özgü özellikleri çerçevesinde gerçekleşmekte iken yeni sosyal sorunlara da neden olabilmektedir. Küreselleşme olgusu ile birlikte dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen olay veya olguların sadece o sınırlar içinde kalmadığı-kalamayacağı COVID 19 salgını süreciyle de bir kez daha kanıtlanmıştır. Geçmişte yaşanan pek çok sorun belirli sınırlar içinde kalsa da uluslararası ilişkiler, kültürel ve ticari faaliyetler, uluslararası organizasyonlar marifetiyle günümüzde kayıtsız kalınamayacak duruma gelmiştir.

Ulrich Beck (1992), risk toplumu (risk society) tanımlamasıyla risklerin arttığı ve çeşitlendiği, bireyin güvenliğinin ve güven duygusunun azaldığı kaygılı bir sosyal yapıyı dile getirmiştir. Sosyal riskler, insana dair her alanda birey, aile ve diğer toplumsal kurumsal yapılarda ortaya çıkarak meydana getirdiği olumsuz ve yıkıcı etkilerine karşı mukavemet gösterilmesi, dirençlilik kazanılması gereken konulardır.

Sosyal politika disiplini değişen toplumsal riskler karşısında ilk çıkış noktasından oldukça geniş bir alana doğru gelişme göstermiş, işçi işveren ilişkisinden kaynaklanan sosyal eşitsizliğin getirdiği sorunlarla, toplum içinde zayıf ve dezavantajlı kesimlerin korunmasına yönelik politika ve uygulamalardan giderek genişleyen bir çalışma alanı haline gelmiştir. Bu bağlamda iç ve dış göçler ile neden olan tüm faktörler, yaşanan toplum ve demografik değişim, iklim değişikliği, küresel ısınma ve afetler, çevre yönetimi, sosyal inovasyon, endüstri 4.0 ve toplum 5.0 gelişmeleri gibi konuların getirdiği toplumsal boyutlarda politika üretme misyonu da üstlenen "sosyal politika" bu yönüyle oldukça dinamik ve proaktif özellikler taşıyan bir disiplindir. Bu çalışmada yeni sorunlar ve riskler karşısında sosyal politikaların rolü ve konumu ile üstlendiği sorumluluk alanı tartışılacaktır.

1. Sosyal Politikanın Doğuşu ve Gelişimi

Sosyal politikanın tanımı ve genişleyen tanımı, geniş tanımı içerisinde yer alan konu içerikleri sosyal politika disiplinin ortaya çıkışı I. Endüstri Devrimi ile birlikte yeni çalışma koşullarının getirdiği sorunlara çözüm arayışına dayanmaktadır. 19.yüzyılda el sanatları ve atölye tipi işyerlerinde usta-kalfa-çırak ve aile düzeni içerisinde gerçekleştirilen üretim ve buna bağlı gelişen üretim ve bölüşüm ilişkileri, Endüstri Devrimi ile birlikte bağımlı çalışma ilişkilerine dönüşerek emek ve sermaye arasındaki dengesizliği derinleştirmiştir. Bu çerçevede sosyal politika dar anlamda emek ve sermaye arasındaki bu adaletsizliği barışçı yollarla sona erdirmeye, ekonomik ve sosyal yaşamın dengeli bir biçimde sürdürülmesine yönelik tedbirlerin alındığı politikalar olarak ortaya çıkmıştır (Tokol ve Alper, 2019, s.3). Kessler'in sosyal politika tanımı Tuna (1966, s.14) tarafından şu şekilde aktarılmıştır: “*Sosyal politika, sosyal sınıfların hareketleri, tezatları ve mücadeleleri karşısında devleti ve hukuk düzenini korumaya ve sürdürmeye yönelik bir siyasettir*”. Dar anlamdaki sosyal politikaya ilişkin bir başka tanım da sosyal politikanın işçi ve işveren kesimlerinin ilişkilerinde yaşanan sorunları, nispeten zayıf ve korunmaya muhtaç olduğu düşünülen işçiler lehine çözmeye ve aralarında sosyal denge kurmaya uğraş veren bir politika olduğu ifade edilmiştir (İzveren, 1968, s.9). Üstün ve güçlüyü toplumun geleceği olarak gören ve zayıfların korunmasını bir hata olarak değerlendiren “sosyal darwinizm” in aksine sosyal politika sosyal adaletin temel taşı olma özelliği taşıyan oldukça önemli bir role sahiptir.

Geniş anlamda sosyal politika ise emek ve sermaye ilişkilerinin düzenlenmesiyle birlikte ve bunların ötesinde toplumun zayıf ve dezavantajlı kesimlerinin desteklenmesi, yaşam koşullarının iyileştirilmesi, sosyal adaletin ve sosyal barışın sağlanmasına yönelik tüm önemleri kapsamaktadır. Şenkal'a (2005) göre devletin, sosyal problemlerle ilgilenerek bu sorunlara müdahale alanının ve etkisinin artmasıyla sosyal politika da bilimsel ve uygulama alanı olarak güçlenmiştir (Şenkal, 2005, s.26). Günümüzde genişleyen içeriği ile çağdaş sosyal politika anlayışı, sosyal refah düzeyinin yükseltilerek toplumun ihtiyaç duyan tüm kesimlerinin sosyal refah düzeyinin yükseltilerek, ekonomik ve sosyal yönden bir dengenin kurulması amacını gütmektedir (Altan, 2007, s.26).

Küreselleşmenin en belirgin özelliği olan ekonomik bütünleşme başladığında birbirini karşılıklı tetikleyici etkilerle sosyal, kültürel ve siyasal etkileri ortaya çıkararak çeşitli sonuçlar doğurmaktadır (Alper, 2019, s.28). Ekonomik krizler genellikle ülkedeki gelir dağılımını olumsuz yönde etkilemekte, ücretli kesim ve sabit gelirliler bu süreçlerden sonra diğer gelir gruplarına göre eski refah seviyelerine daha geç dönebilmekte, dolayısıyla krizin ardından bu gruplara özel bir ilginin gösterilmesi gerekmektedir (Ersöz, 2019, s.102). Dolayısıyla günümüzde mevcut ekonomik sistem ve küresel etkiler nedeniyle sık sık yaşanan ekonomik kriz ve etkileri toplumun çeşitli kesimleri açısından farklı ve yeni sosyal politikalarla yönetilmek zorundadır. Bu hem toplumdaki sosyal huzur ve refah açısından hem de geleceğe yönelik gelişme ve kalkınma politikaları açısından önem arz etmektedir. Ekonomik krizlerin sosyal politika ile ilişkisine bakıldığında “*kriz neticesinde daha önce sosyal politikaların hedefinde bulunmayan, başka bir deyişle maddi açıdan sorunlu olmadıkları için kamusal veya özel hiçbir sosyal yardıma gereksinim duymayan bazı bireylerin veya ailelerin artık sosyal politikanın hedef kitesinde*” yer almaları söz konusu olmaktadır (Ersöz, 2019, s.100). Nitekim 2020'nin ilk çeyreğinde Çin'de baş gösterip dünyanın neredeyse tümüne yayılan yeni tip Corona virüs (COVID 19) nedeniyle ortaya çıkan ekonomik kriz, sosyal politika uygulamaları açısından da belirli gruplara yönelik özel uygulamaların gerekip gerekmediğinin belirlenmesini gerekli kılmıştır. Finansal zorlukların yarattığı sorunların çözümünde bütünleşik kurumsal bir anlayış ile devletin öncülüğünde güçlü bir sosyal politikanın varlığının ne denli gerekli

olduğunu göstermiştir. Covid 19 Pandemisi sebebiyle istihdam kayıpları dünyada artmaya devam etmektedir. Bu durum, İkinci Dünya Savaşı'ndan bu zamana kadarki süreç için en büyük kriz olarak değerlendirilmektedir. Buna ek olarak, yaklaşık 25 milyon işçinin işsiz kalacağı öngörülmektedir (ILO, 2020). Benzer şekilde doğa veya teknoloji-insan kaynaklı afetlerin meydana gelmesi durumunda da zarar gören toplumsal kesimlerin sosyal yardım, sosyal hizmet ve sosyal tazmin uygulamalarının ivedilikle hayata geçirilmesi gerekmektedir. Bu ise güçlü bir sosyal politika anlayışı ile mümkün olabilmektedir.

Sosyal politikanın ilk çıkış noktasının ve dar anlamdaki yaklaşımın mevcut düzeni koruma ve sürdürmeye yönelik olduğu görülürken; geniş anlamı, üçüncü kuşak sosyal politika anlayışı ve günümüzde gelinen risk toplumu yaklaşımı ile birlikte yenilikçi, sosyal refahı önceleyen, toplumun ve bireyin yaşam kalitesini ilgilendiren her konuda çözüm üretmesi beklenen bir disipline ve devlet politikasına dönüşme zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bu zorunluluk dünya genelinde ve yerel düzeylerde etkisini gösteren yeni tehdit ve fırsatları gözden geçiren, analiz eden, bilimsel bir yaklaşımla çözümler üreten bir sosyal politika anlayışına yelken açmayı gerekli kılmaktadır.

2. Endüstri 4.0 ve Toplum 5.0 Ekseninde Sosyal Politikalar

I. Endüstri Devrimi 19. yy 'da su ve buhar gücü bulunması ve ilk dokuma tezgâhının kullanılmaya başlanması ile ortaya çıkmıştır. II. Endüstri Devriminde insanoğlu elektrik gücünü keşfetmiş ve üretimi hızlandırmada enerji kaynağı olarak kullanılmaya başlanmıştır. Taylorizm ve bilimsel yönetim düşüncesi bu dönemde ortaya çıkmış ve ücret sistemleri geliştirilmiş, üretim verimliliği konusu gündeme gelmiştir. İşçiler bant üzerinde üretim yapmaya ve üretim bandının hızıyla hareket etmeye başlamışlardır. III. Endüstri Devrimi ile birlikte bilgi toplumu, dijital devrim, otomasyon, bilgi teknolojilerini üretim hız ve kalitesine yansımaları gerçekleşmiştir. Nesnelerin interneti, otonom etkileşim, dijital sistemler, dijital eğitim (eğitim 4.0) sanallaşma, akıllı sistemler, akıllı evler ve akıllı fabrikalar IV. Endüstri Devrimi ile yani Endüstri 4.0 kavramıyla ifadesini bulmuştur. Endüstri 4.0, ilk kez Almanya 2011 Hannover fuarında Eğitim ve Araştırma Bakanlığı'nın "Gelecek Projesi" olarak açıklanmıştır (Quin, Ying ve Grosvenor, 2016). Endüstri 4.0 ile birlikte; Nesnelerin İnterneti (IoT), sürücüsüz araçlar, yenilenebilir enerji, nanoteknoloji, kuantum bilişim ve biyoteknoloji gibi yeniliklere odaklanan yeni iş alanları ve pazarlar ortaya çıkmıştır (Thinktech, 2019, s.62-63). Gelecekteki işgücünün bu iş alanları içinde istihdam edilebilirliğini sürdüreceği yetkinlik ve donanımda olması, dolayısıyla işgücüne katılım ve işsizlik sorunuyla karşılaşmaması için yeni beceriler kazanması önem kazanan öncelikli bir konu haline gelmiştir.

Akıllı üretim modelleriyle birlikte dijitalleşme ve robotlar geleneksel iş modellerini dolayısıyla da çalışanların iş yapma şekilleri ile istihdam biçimlerini farklılaştırmıştır. Bu değişikliklerle birlikte, tüm çalışanların sistemde üretim açısından gerekli bilgilerinin bulunması ve sisteme gerek görüldüğü anda desteğe hazır bulunulması böylelikle zaman kayıplarının ve kaynak israfının önlenmesine odaklanılmıştır (Özsoylu, 2017, s. 58). Kalite ve hız ile birlikte hem sayısal hem de işlevsel esnek üretim süreçlerine geçilmesi, karşılaştırmalı üstünlüğe dayalı rekabetten inovasyona dayalı rekabete ağırlık verilmesi gereken son yıllarda önem kazanmıştır. Tüm bu değişim bir yandan rekabet avantajı sağlarken diğer yandan çalışanların standart iş modelleri ve istihdam

biçimlerinden kaynaklanan sorunlarla karşılaşmalarına neden olmaya başlamıştır. Aynı zamanda teknolojinin geçmişte olduğu gibi istihdam üzerinde bir baskı yaratması, bağımlı çalışan ücretlilerin işsizlik oranlarının artmasına, işini koruyanların ise yaşam ve çalışma koşullarında köklü değişikliklere gitmesi ile sonuçlanmaktadır. Ortaya çıkan yeni sorunlara çözüm bulma arayışında elbette sosyal politika alanına önemli bir rol düşmektedir. İşçi işveren ilişkilerindeki çatışma ve sosyal dengesizliği belirli bir dengeye getirmek ve iş barışını sağlayarak çalışma yaşamında ve genel olarak da toplumsal hayatta sosyal barışı tesis etme misyonu bulunan sosyal politikanın bu gelişmeler karşısında çaba göstermemesi mümkün değildir.

Sayılan sorun alanları çerçevesinde örneğin, devletin teknolojik dönüşüm karşısında işsiz kalan bireylere sunacağı eğitim fırsatları önem kazanmaktadır. Bu durumda olan bireylere refah devletinin sınırları ölçüsünde, sosyal yardım sağlanması gerekmektedir (Gür vd., 2017, s.119-120). Ancak sosyal yardımların sürekliliği yerine bireylerin istihdam edilebilirliğinin yükseltilmesi hem işverenler hem de çalışanlar ve aileleri açısından daha kalıcı çözüm olarak değerlendirilmektedir. Yeni işgücünün bulut bilişim, büyük veri, sayısal sonuçları rapora dönüştürme gibi becerilere sahip olması gerekmektedir (Banger, 2017, s.258-259) Yakın gelecekte pek çok şirket kişisel yapay zekâ, yeni enerji kaynakları ve dijital altyapı ile ilgili konularda faaliyet göstereceklerdir (King, 2016, s.397-399). Yeni teknolojiler ve dijital ve esnek üretim modelleri sonucunda nitelik olarak geride kalan işçiler ile işsiz kalma olasılığı yaşayan bireyler için mesleki ve teknik eğitim, teknoloji eğitimi, yeni süreçlere adaptasyon eğitimleri işverenlerin ve sektörün ihtiyaç duyduğu nitelikli personel ihtiyacının karşılanması konusunda önemli bir işlev görecektir.

Sendikaların Endüstri 4.0 ile ortaya çıkan dönüşümde işçilerin işlerini kaybedeceği yönündeki düşünce ve algıları bir dereceye kadar makul bulunmalıdır. Ancak işçi ve işveren üretimin iki vazgeçilmez unsuru olarak uzlaşmacı ve barışçı çözümler bulabileceği oldukça kritik bir gelişme ile de karşı karşıyadır. İşçilerin ve işsizlerin eğitiminde sendikalar ile yapılacak işbirliğinin, sosyal diyalog mekanizmalarının verimli kullanılmasının yararlı olacağı düşünülmektedir. Bugün açık işler yani işverenlerin aradığı nitelikte personel bulamaması işgücü piyasasının çözüm bekleyen sorunlarından biridir. İşsizliğin azaltılması ve işsizliğe bağlı sosyal yaraların sarılmasında açık işler dikkatle üzerinde durulması gereken konular arasındadır. Ayrıca yeni çalışma biçimlerinden kaynaklanan iş ve özel yaşam dengesi sorunları, kadınlar, yaşlılar ve engelliler gibi farklı gruplar açısından ele alınması gerekmektedir. Endüstri 4.0 bazı tehditler ile birlikte fırsatlar da getirmektedir. Örneğin kadınların çalışma yaşamına katılımını artırırken, gençlerin ilk iş imkânları ile belirli bir yaşın üzerindeki kişilerin de esnek istihdam biçimleri ile istihdam fırsatlarını artırmaktadır. Böylelikle yaşlı bireylerin tecrübelerinden yararlanılması ile kısmi süreli emeklilik gibi uygulamalara olanak tanınması, kadınların çocuk ve yaşlı bakımı gibi ailevi sorumlulukları nedeniyle girmekte zorlandıkları çalışma yaşamına esnek ve dijital platformlar aracılığıyla katılımının sağlanması konusunda çalışmalar sosyal politikanın mevcut sorunlara getireceği çözümler arasındadır. Engelli ve özel gereksinime sahip bireylerde benzer şekilde yeni teknolojilere uyum ve nitelik artıran eğitimlerle desteklenerek açık işlerle eşleştirilebileceklerdir.

Yeni ortaya çıkan ve sayısal olarak azalan iş türlerinin belirlenmesi, insan iradesi ve eliyle yapılan işlerin korunması ve artırılması, iş kalitesinin yükseltilmesi için yeni teknolojileri kullanma fırsatlarının yakalanması, işle ilgili becerilerin gelişiminin

izlenmesi ve yeniden eğitim, beceri artışı ve işgücü dönüşümüne yatırım süreçlerinin belgelendirmesinin gerekli olduğu vurgulanmaktadır (World Economic Forum, 2018, s.7). Geleceğin mesleklerinde STEM alanındaki bölümlerin ön plana çıkacağı belirtilmektedir. STEM, Fen (science), teknoloji (technology), mühendislik (engineering), matematik (mathematics) disiplinlerinin birbiriyle bağlantılı ele alındığı yaklaşımı ifade etmekte, son dönemde 'sanat (art)' eklenmesi ile STEM+A akımı ortaya çıkmaktadır (YÖK, 2019, s. 33).

Dünya Ekonomik Formu'nun, Yarının İşleri 2020 raporunda geleceğin işlerinde yedi kilit profesyonel kümeyi tanımlamaktadır (World Economic Forum, 2020, s.18). Bunlar; veri ve yapay zekâ, bakım ekonomisi, yeşil ekonomi, mühendislik ve bulut bilişim, insan ve kültür, ürün geliştirme, satış ve pazarlamadır. Genel olarak bu alanlardaki mesleklerin önümüzdeki üç yıl içinde 6,1 milyon yeni iş fırsatı sağlayacağı düşünülmektedir. Raporla belirtilen alanlar ve meslekler vasıf düzeyi ve dereceleri ile birlikte düşünüldüğünde işgücü piyasasında da önemli bir fırsat çeşitliliğini yansıtmakta, ayrıca yüksek ve düşük nitelikli işgücü için istihdam fırsatlarını işaret etmektedir.

Nitekim On Birinci Kalkınma Planı Dijital Ekonomiler ve Yetkinlikler Çalışma Grubu Raporunda da (2018) ülkemizin bu alandaki vizyonu "*teknolojiyi yönlendiren; yetkin beşeri sermayeye sahip; üniversite, özel sektör, STK ve kamu işbirliği ortamında teknolojiyi yöneten, dijital ürün ve hizmet geliştiren, sürdürülebilir, kapsayıcı ve rekabetçi bir dijital ekonomiye ulaşmak*" şeklinde belirlenmiştir. Türkiye'nin bu vizyonu ulaşabilmesi için 2019-2023 yılları arasında gerçekleştirmesi yedi hedef:

- Dijital ekonomiye yönelik yeni mesleklerin oluşturulması, var olan mesleklerin uyumlaştırılması ve sürdürülmesi için ulusal strateji ve eylem planlarının belirlenmesi;
- Meslekler üzerinde teknolojik gelişmelerin etkisini belirlemek ve yeni meslekleri tanımlayabilmek, istihdam ihtiyacını önceden belirleyebilmek için teknolojiyi ve dijital ekonomiye sürdürülebilir şekilde yönetecek ve yönlendirecek sistemin belirlenmesi ve kurumsal yapının oluşturulması;
- İşgücü olarak değerlendirebileceğimiz beşeri sermayenin güçlendirilerek yeni meslek ve yeterliklere uyumunun ve istihdamının sağlanması;
- Eğitim öğretim kurumları müfredatlarının mevcut mesleklerdeki değişimlere ve yeni oluşabilecek mesleklere uyumlu hale getirilmesi;
- Dijital ekonominin dışında kalmış bireylerin ve meslek sahibi olduğu halde kendini geliştirmediği takdirde dijital ekonominin dışında kalmaya aday risk altındaki bireylerin yeterliklerinin geliştirilerek dijital dönüşüme uyumunun sağlanması;
- Dijital ekonomide ortaya çıkan insan gücü ihtiyacının karşılanabilmesi için kamu, özel sektör, üniversite, eğitim kurumları ve STK'ların birbirleriyle işbirliği yapması;
- Küresel rekabette ileri teknoloji ürünleri/hizmetleri geliştirebilecek dijital yetkinlikleri içeren yeni meslekleri destekleyecek, fon ve ekosistemin oluşturulması olarak belirlenmiştir.

Bu hedefler Türkiye'nin Endüstri 4.0 ve dijital dönüşümün işgücü piyasası ve sosyal yaşam üzerindeki etkilerinin belirli bir vizyon çerçevesinde ele alınarak ilgili tüm kesimlerle işbirliği halinde çözümler üretilmesi mevcut sosyal politikanın isabetli bir

istikamet çizdiğinin göstergesi niteliğindedir. Bu hızlı dönüşümün doğru planlanamadığı takdirde kurumlar bazında yönetim ve liderlik sorunları yaşanabileceği, istihdam alanında nitelikli eleman ve yeni iş alanlarına yönlendirme, eğitimde ise yeni dünyaya uyumlu esnek eğitim konusunda sorunlara neden olunabileceği öngörülmüştür (Dijital Ekonomide Meslekler ve Yetkinlikler, ÖİKR, 2018, s.4-5). Kurumların dönüşümü etkili ve dinamik dijital dönüşüm liderliğiyle, işsizlik sorunlarının en aza indirilmesi ise işgücünün niteliğinin artırılması ve yeni iş ve mesleklerin tanınarak yönlendirme faaliyetleri sosyal politikanın işsizlik ve eğitim sorunları çerçevesinde ilgi alanına girmekte ve giderek daha da önem kazanmaktadır.

Toplum 5.0 kavramı, dünyanın en büyük teknoloji fuarlarından biri olan ve Almanya'nın Hannover kentinde düzenlenen CeBIT'de duyulmuştur. Fuarın 2017 yılındaki partner ülkesi olan Japonya, Toplum 5.0 felsefesini bu fuarda küresel ölçekte duyurmuştur. Toplum 5.0 ile akıllanan cihazlar ve sensörler vasıtasıyla üretilen verinin, insan gücünün ürettiği veri ile birleştirilmesi sonucunda, yapay zekanın daha iyi uygulamalarının ortaya koyabileceğini, toplumun da bu sayede akıllı bir topluma dönüşeceği şeklinde ifade edilmektedir (Özdemir ve Kılınç, 2019, s. 6). Toplum 5.0, toplumların yaşadığı yeni ve ortak sorunların teknoloji desteği ile çözümler üreten "akıllı toplum" olarak nitelendirilmektedir.

Yaşlanan dünya nüfusunun sorunlarına çözüm üretmek, sanal dünya ile gerçek dünya etkileşimiyle çalışacak sistemler geliştirmek, çevre kirliliği ve doğal afetler gibi konulardaki sosyal sorunlara çare olmak Toplum 5.0 felsefesinde başlıca mücadele alanları olarak görülmektedir. Bu noktada kuşaklar arası adaleti sağlayacak sosyal güvenlik sistemlerinin geliştirilmesi, genç işsizliğine çözüm üretilmesi, meteorolojik ve teknoloji kaynaklı afetlere ilişkin teknoloji destekli ve insan unsurunun ön planda olduğu uygulamalar geliştirme amaçları sosyal politika çalışmalarıyla örtüşmektedir. Yeni nesil sosyal politikalar toplum 5.0 amaçları çerçevesinde söz konusu sorunların temeline inerek, dijital/sanal uygulamalardan yararlanarak toplumsal uyum ve esnekliği sağlayacak bir potansiyele sahiptir. Toplum 5.0 felsefesi küreselleşen dünyada her ülkenin kendi yerel kültür ve özellikleriyle deneyimler elde etmesini ancak küresel uygulamalardan da yararlanmasını öngörmektedir. Yaşlanan nüfus bugün tüm dünyada belirgin hale gelmiş bir sorundur ve yaşa bağlı kronik hastalıkların yanı sıra belirli risklerin yaş grupları üzerindeki etkisi COVID 19 salgını örneğinde olduğu gibi derinleşmektedir. Ülkemizde HES (Hayat Eve Sığar) Kodu uygulaması, kontrollü sosyal hayat kapsamında, bireylerin ulaşım ya da ziyaret gibi işlemlerde kurumlarla ve kişilerle, "Covid-19 hastalığı açısından herhangi bir risk taşıyıp taşımadığını" güvenli şekilde paylaşmasına yönelik geliştirilmiştir (<https://heskod.saglik.gov.tr/hes.html>). Akıllı toplumlarda yazılım ve bilişim teknolojilerinden yararlanarak bireylerin sağlık, sosyal güvenlik ve diğer kamu hizmetlerine yönelik olarak hızlı takibi ve kolaylaştırıcı düzenlemelere olanak sağlayan pek çok çalışma gerçekleştirme potansiyeli bulunmaktadır.

Benzer şekilde salgın çalışma yaşamında dijital dönüşümün hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesini zorunlu kılmıştır. Covid-19 pandemi sürecinde ortaya çıkan sosyal izolasyon, özellikle eğitim ve iş dünyasında uzaktan erişime geçme sürecini normal süreçte olmayacak kadar hızlandırmış, özellikle aktif olarak çalışma hayatı içerisinde yer alan bireylerin dijital dönüşüm için daha yetkin ve donanımlı olabilmek amacıyla bugünden gerekli hazırlıkları yapmaları gerektiğini de gözler önüne serdiği düşünülmektedir (Hotar vd, 2020, s.217). Sosyal politika alanında yapılacaklar ise

toplumun tüm kesimlerinin ihtiyaç ve beklentilerine yönelik söz konusu gelişmelere adaptasyonunun sağlanarak, dijital uçurumun azaltılması, meslekler ve disiplinler arası çalışma konularına destek verilmesi, eğitim sisteminin dijital adaptasyonu ve afetlere karşı mukavemet konularında yoğunlaşılmasıdır.

Sosyal inovasyon “toplumda ortaya çıkan farklı sorun ve ihtiyaçların karşılanmasında yenilikçi yollar” olarak ifade edilen bir kavramdır. Sosyal inovasyon son yıllarda artan sosyal değişim ve dönüşümü elverişli şekilde gerçekleştirmeyi mümkün kılacak yenilikleri ortaya çıkaracak çalışmaları içermektedir. Toplum 5.0 yaklaşımının getirdiği imkanlar ve sorunların çözümünde de yararlanılması gereken yaklaşımın sosyal politika çalışmalarında da yerini alması gerekmektedir.

3. Sosyal Politikalara İlişkin Yeni Tehdit ve Fırsatlar

Sosyal politikanın odağında insan yer almaktadır. Geçmişten günümüze Risk toplumu anlayışı çerçevesinde, toplumların karşılaştığı risklerin çeşitlenmesi ve artması göz önünde bulundurulduğunda sosyal politikanın Bu sorun ve risklere ilişkin getireceği çözümler de çeşitlenmektedir. Küresel salgın sosyal politikaların önemini bir kez daha hatırlatmıştır. Nitekim günümüzde, küresel ekonomik kırılganlıklar üzerine gelen küresel salgına rağmen, Türkiye’deki sosyal politika uygulamaları krizin derinleşmeden atlatılmasına yardımcı olmuştur. Ülkemiz ile diğer G20 ülkeleriyle kıyaslandığında sosyal politika alanının temel unsurları olan sosyal güvenlik ve sağlık sisteminin güçlü yapısı, küresel salgının ekonomik ve sosyal etkilerinin krize dönüşmeden atlatılmasına imkân vermiştir. Aşağıda dünyada son yıllarda sosyal politikanın genişleyen çalışma alanı içinde yer alan ve yer alması gereken, tüm dünyanın yerel farklılıklara rağmen ortak sorunları olan yaşlanan nüfus, emeklilik ve köprü istihdam, çevre, iklim değişikliği ve afetler ile göç başlıkları çerçevesinde incelenecektir.

3.1. Yaşlanan Nüfus

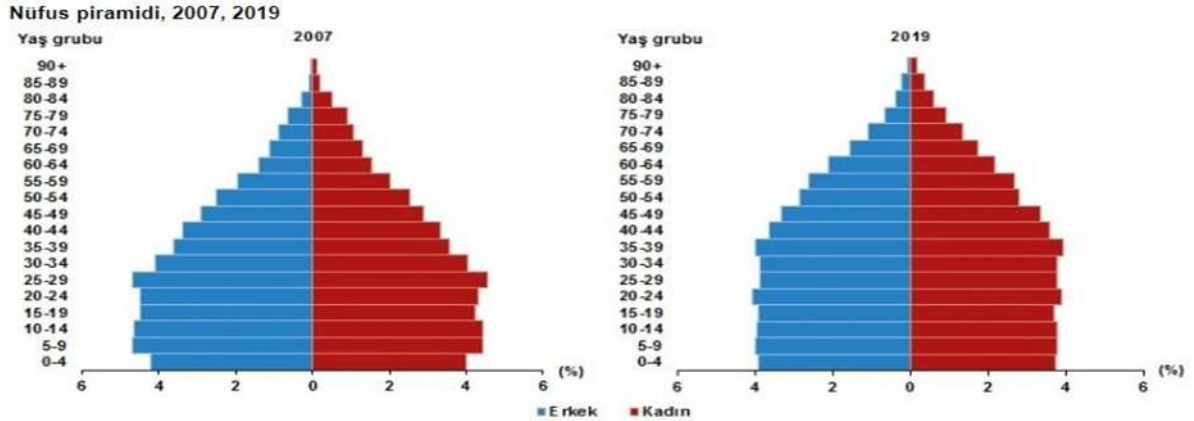
Demografik yaşlanma, bireylerde ortalama yaşam süresinin uzaması ve doğurganlığın azalması ile birlikte, toplam nüfus içinde genç yaştaki nüfus oranının azalması ve yaşlı nüfusun oranının göreceli olarak artmasını ifade etmektedir (UNECE, 2018). Belli bir zaman diliminde yüksek doğurganlık oranına sahip neslin uzun yaşaması, aynı zamanda daha genç neslin doğurganlık oranının azalmaya başlaması ile nüfus yaşlanmaktadır. 2. Dünya Savaşı sonrasında Amerika ve Avrupa’da doğurganlık hızı artmış, 1950’li yıllara tekabül eden sürece «bebek patlaması» (baby boom) adı verilmiştir. Bebek patlaması kuşağı nispeten daha yüksek nüfusa sahip iken, yetişkin olduğunda daha az sayıda çocuk sahibi olması ile zaman içinde nüfusun yaşlanması olgusu ortaya çıkmıştır. Bu eğilim nüfusun 2000’lerden itibaren giderek yaşlanmasına sebep olmuştur. Dünya genelinde 60 ve üstü yaş nüfusun 2017 yılında 962 milyon iken, 2050’de ikiye katlanarak 2,1 milyar olacağı tahmin edilmektedir (UN, Population Division, 2017).

Yaş kategorileri dikkate alınarak toplumlar için farklı gruplamalar yapılmaktadır. Genç toplumlar: 65 yaş ve üzeri nüfusun tüm nüfusa oranının %4’ten az olduğu toplumları, erişkin toplumlar 65 yaş ve üzeri nüfusun tüm nüfusa oranının %4-7 arasında olduğu toplumları, yaşlı toplumlar 65 yaş ve üzeri nüfusun tüm nüfusa oranının %7-10 arasında olduğu toplumları, çok yaşlı toplumlar ise 65 yaş ve üzeri nüfusun tüm nüfusa oranının

%10'un üzerinde olduğu toplumları açıklamaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2018: 22). Türkiye 65 ve üzeri yaş grubunun %7-10 arasında bulunduğu yaşlı toplumlar içerisinde yer almaktadır. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 2014 yılında yüzde 8 iken, 2019'da yüzde 9,1'e çıkmıştır (TÜİK, 2020).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) 1963 yılında, yaşlılık sorunlarına ilişkin çalışmalarında yaptığı sınıflandırmada; "60 yaş ve üzerini yaşlılık, 45-59 yaş arası orta yaş, 60-74 yaş arası yaşlılık, 75-89 yaş arası ileri yaşlılık, 90 ve üstü ise ihtiyarlık" şeklinde ifade etmiştir. Ancak yaşlı nüfus ile ilgili olarak genellikle Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından yapılan tanıma da uygun olarak 65 yaş ve üzeri nüfus anlaşılmaktadır (WHO, 2007). DSÖ son olarak yaşlılığı "65 yaşından büyük olup bireyin çevreye uyum sağlayabilme yeteneğini kaybetmesi" olarak tanımlamış, sınıflandırmayı ise "65-74 yaş arası genç yaşlılık, 75-84 yaş arası orta yaşlılık, 85 ve üstü ise ileri yaşlılık" kategorisine alarak güncellemiştir.

Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporuna göre Türkiye'de, toplumsal ve ekonomik değişimle birlikte demografik yapıda da önemli bir dönüşüm yaşanmış, nüfus artış hızı yavaşlamış, doğurganlık ve ölümlülük hızları düşmüştür (Yaşlanma ÖİKR, 2018). Demografik açıdan nüfusun yaşlanması ya da demografik yaşlanma, toplumsal yaşamın ekonomik, sosyal, psikolojik ve kültürel boyutları ile yakından ilişkili olan bir süreçtir. Nüfus piramidi grafiğinde görüldüğü gibi sürmektedir. 2019 yılında Türkiye'nin nüfusu 83 milyon 154 bin 997 kişi olurken, son 12 yılda nüfus piramidindeki değişim yukarıya doğru bir genişleme eğilimi şeklinde grafikte görülmektedir.

Şekil 1: 2007-2019 Nüfus Piramidi

Kaynak: TÜİK, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları

Yaşlanma Özel İhtisas Komisyonu Raporuna göre bugün ülke nüfusunun yüzde 8'ini oluşturan ve yüzyılın ortasına gelindiğinde toplam nüfusun yüzde 20'si dolayında bir orana ulaşacağı tahmin edilen yaşlanma, kendini bireysel ve toplumsal yaşamın her noktasında hissettirecek bir değişimdir. Türkiye'de 2030 yılında yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki düzeyinin %14'ü bulacağı tahmin edilmektedir. Eşi ölmüş yaşlı kadınların oranı %50,4'yi bulmuş olup, yalnız yaşayan yaşlı nüfusun %76,7'sini ise kadınlar oluşturmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2018) "Nüfusun yaşlanması ve yaşlı nüfus ile ilgili ortaya çıkacak sorunsallara ve avantajlara yönelik bilgi üretme gereğinin yanı sıra yeni yapılanmalar ve politikalar üretme zorunluluğu bulunmaktadır" denilerek aslında Toplum 5.0 felsefesinde karşılığını bulan konulara işaret edilmiştir

(Yaşlanma, ÖİKR, 2018, s.2). Demografik yaşlanma göstergelerinden biri olan ortanca yaş, nüfusu sayısal olarak eşit iki parçaya bölmektedir; genç ve yaşlı nüfus grubu olarak iki gruba ayrılan nüfusta her iki grupta da eşit sayıda kişi bulunmasını ifade etmektedir. Ortanca yaşın artması nüfusun yaşlandığının bir göstergesidir. Ortanca yaşın en yüksek olduğu ülkelerin başında 48,6 ile Japonya gelmektedir. Almanya'da 47.8 olan ortanca yaş, İtalya'da 46,5, İspanya'da 43,9, Çin'de 38'dir. En düşük ülkelerden Hindistan'da 28,7 iken Mısır'da 24,1'dir. Türkiye'de ortanca yaş 32,4'tür (TÜİK, 2020). Nüfus projeksiyonlarına göre, 2023 yılında ortanca yaşın 33,5, 2030 yılında 35,6, 2040 yılında 38,5, 2060 yılında 42,3 ve 2080 yılında 45 olacağı öngörülmektedir.

Yaşlanan nüfusun sosyal politika açısından ele alınması gereken başlıca sorun alanları içinde öncelikle yaşlıların yaşam kalitesinin düşmesi ve sağlık sorunları, bakım ve finansal bağımlılığın artması ve yaşlıların sağlık ve sosyal güvenlik sistemi üzerinde yarattığı baskı olarak ifade edilebilir. Toplumun en değerli varlıkları olan yaşlıların sosyal güvenlik sistemi içinde çalıştıkları yıllarda ödedikleri primlere karşılık aldıkları yaşlılık aylığı yanında bakım hizmeti de yeni nesillerce karşılanması gereken ve kuşaklar arası dayanışmanın en önemli araçlarından biridir.

Günümüzde yaşlılara yönelik sosyal politikalar içinde bakım hizmeti kurumsallaşma ihtiyacının artması şeklinde kendini göstermektedir. Geniş aile ve geleneksel aile dayanışması içinde bakım gören yaşlıların artık günümüzde yalnızlaştığı ve kurum bakımına olan ihtiyacın arttığı gözlenmektedir. Bakım ve gözetime muhtaç yaşlıların, sağlık, sosyo-ekonomik ve psikolojik ihtiyaçlarının kurumsal bir çatı altında karşılanması ve bu hizmetlerin profesyonel insan kaynağınca gerçekleştirilmesiyle yaşlıların refah ve mutluluğunun sağlanabileceği düşünülmektedir (Altan, 2007, s.279). Toplulukçu kültür özelliği taşıyan Türk toplumunda yaşlı bakımının ailece gerçekleştirilmesi eğilimi hem aile değerlerinin aktarımı hem de yaşlıya sahip çıkılması bakımından göz ardı edilmemesi gereken bir gerçektir. Bu nedenle yeterli bir gelir güvencesi bulunmayan, bir başka deyişle emekli statüsüne hak kazanarak yaşlılık aylığı veya sürekli iş göremezlik geliri alamayan yaşlıya gelir yardımı etkili bir sosyal araç olarak değerlendirilmelidir.

Yaşlı bireylerde bağımlılık oranının ve özel gereksinimlerin yüksek olması, yaşa bağlı kronik sorunlar ile demans, alzheimer gibi yeni riskler ortaya çıkarması bu alanda faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları ile işbirliği halinde izlenebilecek bir politikayla hafifletilebilecek sorunlardandır (Okay ve İnal, 2019). Aktif yaşlanma politikaları yaşlılara yönelik sosyal politikalarda yararlanması gereken bir yaklaşımdır. DSÖ tarafından yaşlı dostu kentler için hazırlanan kılavuzda aktif yaşlanma vurgusu yapılarak "yaşlıların insan kaynağı olarak kapasitelerinin fark edilmesi, yaşa bağlı gelişen ihtiyaç ve tercihlere göre esnek imkânların sunulması, yaşam biçimi tercihlerine saygı duyulması, en kırılgan grupta yer alan yaşlıların özellikle koruma altına alınması, kamusal yaşamın tüm alanlarına katılımları ve içermenin desteklenmesi gerektiği belirtilmiştir (WHO, 2007,s.5).

DSÖ'nün (2017) sağlıklı yaşlanma raporunda da dünyadaki her bireyin uzun ve sağlıklı yaşayabilmesi vizyonuyla hareket edilmiş, buna bağlı stratejik hedeflerde her ülkede sağlıklı yaşlanma konusunda çalışmalar yapılması, yaşlı dostu çevrenin geliştirilmesi, yaşlı nüfusun ihtiyaçlarına göre sağlık sisteminin yeniden düzenlenmesi, uzun süreli bakım sağlanması amacıyla sürdürülebilir ve eşitlikçi evde bakım, kamu hizmeti ve kurum hizmetini içeren bir bakım sistemi geliştirilmesi ile sağlıklı yaşlanmanın ölçümü,

izlenmesi ve araştırılması çalışmalarına ağırlık verilmesi gerekliliği vurgulanmıştır. Bu çalışmaların yanında eğer çalışma istek ve yeterlilikleri söz konusu ile mesleki deneyimlerinden yararlanılması, aktif yaşlanmaya katkı sağlanması, sağlığın korunması işlevleri açısından istihdam edilebilirliklerine katkı sağlayacak destekler ile çalışma yaşamında ve toplumsal yaşamda yaş ayrımcılığının önlenmesine yönelik çabalar da sosyal politikanın bu alandaki başlıca yol haritasını oluşturmaktadır.

3.2. Emeklilik, Köprü İstihdam ve Gümüş Ekonomi

Aktif yaşlanma yaklaşımında ele alındığı gibi dünya nüfusu giderek yaşlanmakta ve çalışma yaşamındaki yaş dinamikleri de farklılaşmaktadır. Demografik değişim çerçevesinde emeklilik yaşlarının yükselmesi bir yandan sosyal güvenlik sisteminin finansal dengeleri açısından tercih edilmeye başlanırken, diğer yandan nüfusun toplumsal yaşam alanlarında göstereceği işlevler bakımından çalışma yaşamının etkili bir alan olması gerçeği köprü istihdam olgusunun yaşanmasına neden olmaktadır. İşgücü piyasasını tamamen terk etmek yerine, birçok tam zamanlı çalışan "kademeli olarak" emekli olma yolunu tercih etmektedir. Bu gelişmeler işgücü piyasasında "köprü istihdam" ve "köprü işler" kavramlarını ortaya çıkarmaktadır. Köprü işlerde genellikle birey emekli olduktan sonra ya kendi kariyeri ve sektöründe ya da farklı bir sektörde çalışmaya devam etmektedir (Ruhm, 1990, s.483). Köprü kavramı, tam zamanlı çalışma yaşamından tam zamanlı emeklilik yaşamına geçiş dönemindeki istihdamı ifade etmek için kullanılmaktadır.

Wang ve Shultz (2010) köprü istihdamı emeklilik kararı ile işgücü piyasasının tamamen terkedildiği zaman arasındaki dönemde gerçekleşen işgücüne katılma durumu olarak tanımlamaktadır. Literatürde farklı tanımlamalar olsa da kısmi emeklilik yeni bir işverenle çalışmayı, aşamalı ya da kademeli emeklilik ise aynı işverenle azalan çalışma saatleri, geçici görevlendirmeler, danışmanlık gibi uygulamalarla daha düşük iş yükü ile çalışmayı ifade etmektedir. Kısmi emeklilik, yeni bir işveren ile yeni bir işte çalışmayı içermediğinden köprü istihdam tanımıyla birçok yönden örtüşmektedir (Beehr ve Bennett, 2015).

Türkiye’de 8 Eylül 1999 tarihinden önce; kadınlar 20, erkekler 25 yıl sigortalılık ve 5 bin gün prim şartını yerine getirerek emekli olabilmekteydi. 8.9.1999 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 4447 sayılı Kanunla emeklilik yaşı kademeli olarak kadınlarda 58, erkeklerde 60’a çıkartılmıştır. Çeşitli emeklilik rejimlerinin hak ve yükümlülüklerinin tek bir rejim altında birleştirilmesini öngören 5510 sayılı "Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu" (SSGSSK) ise 1 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Emeklilik yaşı da 2036 yılından itibaren kademeli olarak arttırılarak 2048 yılında 65’e çıkarılmıştır. Bu emeklilik yaşlarının uygulanması, çalışma yılı itibariyle kademeli bir artışla olmaktadır. Dolayısıyla bu durum, mevcut çalışanların kademeli olarak bir süre daha bu yaşların altında emekli olabilecekleri anlamına gelirken, prim ödeme ve gün sayısı bakımından emekliliği hak etmekle birlikte, çalışma yaşamına başladığı ilk sigortalı olduğu yıla bağlı olarak belirlenen yaşa kadar emekli olamayacakları anlamına da gelmektedir. Kamuoyunda "emeklilikte yaşa takılanlar" olarak ifadesini bulan bu kesim emekliliğe bir an önce geçmek isteyen ancak yaş koşulunu beklemek zorunda olan kesimdir. Türkiye açısından kademeli geçişin öngörüldüğü emeklilik yaşı düzenlenmesi dikkate alındığında ve pek çok sosyal politika aracının 65 yaşa göre düzenlenmiş olması nedeniyle konunun yaşlı nüfusa ve çalışma yaşamına ilişkin sorunlar bakımından yeniden ele alınması gerekliliği doğmuştur.

Emeklilikle ilgili düzenlemeler, işgücü piyasasının yaşlı çalışanları istihdam edebilme kapasitesine, işverenlerin yaşlı çalışanları istihdam etmeye olan gönüllülüklerine, çalışanların fiziksel ve zihinsel olarak çalışma kapasite ve isteklerine de bağlıdır (Çakır, 2011). Gümüş ekonomi anlayışı, yaşlıları ekonomik hayata dâhil etmeyi ve bu kişilerin ekonomik hayatta kalmasını hedeflemektedir. Bu anlayış, devlet-özel sektör işbirliği ile yaşlı vatandaşları çalışma alanlarına entegre edecek ve onların bilgilerinden fayda sağlayacak programlar ve uygulamalar geliştirmeyi içermektedir.

Esnek emeklilik, köprü iş düzenlemeleri, mesleki rehabilitasyon gibi istihdam edilebilirliği artırmayı sağlayacak politikalar geliştirilmesi, yaşlı bireylerin toplumsal yaşamın her alanında sosyal dışlanma riskine karşı korunmasını sağlarken, sosyo-kültürel faaliyetlerle birlikte ücretli istihdam olanaklarından yararlanarak üretkenliklerini sürdürmelerini mümkün kılacaktır.

Son yıllarda emekli sayısı ve sağlık harcamaları artarken, istihdam azalmakta ve sosyal güvenlik sisteminin aktif-pasif dengesi bozulmaktadır. Çin’de başlayarak Dünyanın geneline yayılan Covid-19 virüsü ile ilgili yaşanan pandemi süreci, hem nüfus dengeleri hem de çalışma yaşamı öncelikleriyle birlikte, yaşlı nüfus başta olmak üzere tüm kesimleri etkisi altına almıştır. Yaşlıların risk grubu içinde bulunması çalışma yaşamından ilk olarak uzaklaştırılan ve evde kalmaları önerilen yaşlı nüfusa dâhil ancak çalışma yaşamı süren grubun emeklilik kararı alma olasılıklarının arttığı tahmin edilmektedir. COVID-19 pandemisinin bir erken emeklilik dalgası yaratması olasılığının şimdiye kadar gerçekleşen köprü istihdam eğilimlerini de etkileyeceği düşünülmektedir. Yapılan araştırmalar yaşlı bireylerin virüse daha duyarlı olması, çalışmanın virüse yakalanma riskini arttırması sonucunda, beklenenden daha erken emekli olma yahut işini kaybettikten sonra tekrar iş aramama eğilimini arttırmıştır (Coibion vd., 2020). Türkiye’de resmi istatistiklere henüz yansımamakla birlikte Sosyal Güvenlik Kurumu’na emeklilik başvurularının arttığı çeşitli çevrelerce belirtilmektedir. COVID-19 pandemisinin bir erken emeklilik dalgası yaratması olasılığının şimdiye kadar gerçekleşen köprü istihdam eğilimlerini de etkileyeceği düşünülmektedir.

Gelişmiş ülkelerde yaşlı bireylerin tecrübelerinden yararlanmayı sağlayan ve istihdam politikalarının önemli bir ayağını oluşturan köprü istihdam olgusu, toplumsal düzeyde aktif yaşlanma politikalarının hayata geçirilmesinin önemli bir parçasını oluşturduğu gibi, yaşlı yoksulluğunu önleyen ekonomik etkisi yanında, yaşam doyumu daha yüksek bir emekli profili potansiyelinin sağlanması konusunda öne çıkmaktadır.

3.3. Çevre/ İklim Değişikliği ve Afetler

Çevre herhangi bir canlının, neslinin devamı için vazgeçilmez şekilde muhtaç olduğu canlı ve diğer cansız varlıklar arasındaki dengeli ilişki ya da ekosistem olarak tanımlanmaktadır (Karaman, 1993, s.33). Çevre, sosyal politika açısından çevre sorunları insanların yaşam kalitesini, yaşam doyumlarını, sağlık ve güvenliklerini riske sokarak yeni başka sorunlara neden olan olumsuzluklar olarak belirtilmiştir (Altan, 2017, s.293). Bu yaklaşım çerçevesinde hava, su, toprak kirliliği, radyoaktif ve elektromanyetik kirlenmenin yarattığı sorunlar, su, orman, maden ve enerji kaynaklarının tükenmesi, flora ve faunanın tükenmesi, canlı çeşitliliğinin azalması, habitat ve konut sorunları, alt yapı yetersizlikleri, küresel ısınma ve iklim değişikliğinin yarattığı sorunlar toplumda meydana getirdiği ve getirme potansiyeli bulunan olumsuz etkiler dolayısıyla sosyal

politikada üçüncü kuşak konular arasında yerini almıştır. Küresel ısınmaya bağlı iklim değişikliği ile birlikte yaşanan çevre felaketlerinin artması insanların daha güvenli bölgelere göçünü de tetikleyen bir etki yaratmaktadır. Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP, 2017) iklim değişikliği kaynaklı göçlerin yaşanması konusuna dikkat çekmekte, iklim değişikliğinin göç akışını üç yoldan etkileyeceğini savunmaktadır. Bunlar;

- Aşırı ısınmanın tarımsal verimliliği kademeli olarak azaltması ve temiz su ve verimli toprak gibi ekosistem hizmetlerinin zarar görmesi,
- Aşırı hava olaylarının, özellikle tropik bölgelerdeki güçlü yağmurlar ve sellerin artmasıyla kitlesel yerinden edilmenin ortaya çıkması,
- Deniz seviyesinin yükselmesinin kalıcı olarak kıyı bölgelerini yok ederek milyonlarca insanı kalıcı yer değiştirmesine neden olmasıdır.

Sosyal politikanın hedefine ulaşmasında insan yaşamının her yönünü ilgilendiren konular üzerinde araştırma, işbirliği gerekmektedir. Bu bağlamda sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi sosyal politika çalışmalarının da odağında yer almaktadır. Sürdürülebilir kalkınma ilk defa Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından 1987 yılında Ortak Geleceğimiz başlıklı raporda dile getirilmiş bir kavramdır. 1987 yılında Komisyon Başkanı olan ve 1998-2003 yılları arasında da DSÖ Başkanlığında bulunan Dr.Harlem Brundtland'ın adıyla da anılan söz konusu raporda ilk kez dile getirilen sürdürülebilir kalkınma, bugünün ihtiyaçlarını karşılarken, gelecek nesillerin de ihtiyaçlarını karşılamasını da garanti edecek bir yaklaşımdır (Çamur ve Vaizoğlu, 2007, s.299). Buna göre doğal kaynakların etkin kullanımı ve etkin enerji politikasına, yenilikte ekolojik denge ve ihtiyatlılık prensibini dikkate alan ekono-vasyon yaklaşımına, sadece insan değil doğadaki tüm canlıların yaşam hakkını korumayı ve gözetmeyi öncelleyen bir çevre politikasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Dünya Ekonomik Forumu (WEF) tarafından yayımlanan Küresel Riskler 2020 Raporu'nda "ekonomik ve siyasi risklerin azaltılması, iklim değişikliğinin getirdiği uzun vadeli zorluklara karşı hazırlık yapılması" çağrısında bulunulmuştur. Uzun vadeli riskler açısından, önümüzdeki 10 yıl için belirlenen ilk beş küresel riskin tamamı ilk kez çevre konusuyla ilgilidir. Rapora göre, olağan dışı hava olayları, iklim değişikliğini azaltma konusundaki başarısızlıklar, büyük çaplı doğal afetler, biyolojik çeşitlilik kaybı, ekosistemin çöküşü ve insanların çevreye verdiği zararlar ciddi etki yaratabilecek küresel riskler olarak sıralanmıştır. 2020 yılının kutuplaşmaların artacağı ve büyümenin yavaşlayacağı bir yıl olacağı öngörülen raporda, makro ekonomide kırılganlığın ve zenginler ile yoksullar arasındaki gelir uçurumunun dünya ekonomisi üzerindeki aşağıya yönlü baskıyı artırabileceği ifade edildi. Bu olumsuz öngörüler sosyal politikanın sosyal refahın ve sosyal barışın tesisi konusunda önünde yeni mücadele alanları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Afetler, geçmişten günümüze sosyolojik, ekonomik, politik, teknolojik ve doğa kaynaklı değişimler nedeniyle birçok farklı niteliklerde ortaya çıkarak insanlar ve diğer canlılar ile genel olarak toplum yaşamını çeşitli boyutlarda zararlara maruz bırakan olaylardır (Karaman, 2016). Afetler, "toplumun tamamı veya belli kesimleri için fiziksel, ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran, normal hayatı ve insan faaliyetlerini durduran veya kesintiye uğratan, etkilenen toplumun baş etme kapasitesinin yeterli olmadığı doğa, teknoloji veya insan kaynaklı olaylardır" (AFAD, 2014, s.23).

Türkiye'de İçişleri Bakanlığına bağlı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığının (AFAD) 2019-2023 yılları için misyonu; "Afet ve acil durumlara ilişkin süreçlerin etkin

yönetimi için gerekli çalışmaları yürütmek, ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak ve bu alanda politikalar üretmek” olarak belirtilirken, vizyonu ise “Afetlere dirençli toplum oluşturmak” şeklinde belirlenmiştir.

AFAD (2013), Türkiye Afet Müdahale Planında, “Afet bölgesinde afetzedelerin psiko-sosyal destek hizmetlerine yönelik koordinasyondan sorumlu” olan ve aynı şekilde afetlerde “afetzedelere yapılan aynı bağışların depo hizmetleri ve dağıtımına yönelik koordinasyondan sorumlu” tutulan kurum eski adıyla Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı olarak belirlenmiştir. Bakanlığa, destek çözüm ortağı olarak da İçişleri Bakanlığı birlikte afet öncesi, sırası ve sonrasında yapılacak tahliyenin planlaması, uygulaması ve yerleştirme işlemlerinin yapılmasına yönelik koordinasyon sorumluluğu; AFAD ile birlikte afet bölgesinde afetzedelerin acil ve geçici barınma hizmetlerine yönelik koordinasyon sorumluluğu, KIZILAY ile birlikte afet bölgesinde afetzedelerin beslenme hizmetlerine yönelik koordinasyon sorumluluğu yüklenmiştir (AFAD, 2013, s.16-23). Destek çözüm ortağı olarak sorumluluk alanlarında operasyon planlarının hazırlık çalışmalarına katılmak, gerekli personel, araç, gereç, ekipmanları vb. temin etmek, operasyonların yürütülmesine destek vermek, eğitilmiş personelin sürekliliğini sağlamak, diğer hizmet gruplarının çalışmalarını desteklemek, operasyon için gerekli teknolojik yenilikleri takip etmek, hizmet grubu sorumlusunun hizmete ilişkin taleplerini yerine getirmek gibi görevler belirlenmiştir. Planda Türkiye İş Kurumunun (İŞKUR), afetin meydana gelmesinden sonra gerektiğinde Başkanlığın talebi üzerine öncelikle afet bölgesinden olmak üzere işçi temin etmesi hususu da vurgulanmıştır (AFAD, 2013, s.25).

Doğal afetlere neden olan doğa olayları engellenemeyecek niteliktedir ancak çeşitli önlem veya uyarı sistemleri ile bu etkilerin sonucunda ortaya çıkan olumsuzluklar ve zararlar en aza indirilebilir (Macit, 2019: 176). Teknik önlemlerin netice vermesi Çernobil Faciasında yaşandığı gibi aslında insan faktörüne sıkı sıkıya bağlıdır. Sosyal politikanın çalışma yaşamı özelinde ortaya çıkarak genişleyen içeriği ve sorumluluk alanı çerçevesinde, işyerlerinden başlayarak risklerin belirlenmesi, risk yönetimi, işçi sağlığı ve güvenliği konusuna kanunların öngördüğü asgari düzeyin üzerinde bir anlayışla yaklaşılması, iş kazalarının ve ramak kala olayların kaydının titizlikle tutulması; çalışanların güvenlik sorumlulukları konusunda eğitmeleri ve bilinçlendirmeleri, ilk ve acil yardım ekiplerinin oluşturulması ve acil eylem planlarını hazırlanmasının önemi yaşanan iş kazaları ve salgın sürecinde de önemini bir kez daha göstermiştir (Çakır, 2019). Sosyal politikaların işlerlik kazanmasında ve uygulamada sonuç alma çerçevesinde sendikaların bir paydaş ve sosyal diyalogun bir tarafı olarak güvenlik anlayışı içinde işyerindeki ve üretim sürecindeki riskler konusunda bilgi sahibi olmaları, işletmelerin risk değerlendirme ve risk yönetimi süreçlerinde aktif katılımları, işçilerin kişisel koruyucu donanım kullanımları konusunda teşvik etmeleri ve işçinin sorumlulukları konusunda eğitim ve farkındalık çalışmaları yürütmeleri, makine ve teçhizatın doğru kullanımı, işçi sağlığı ve iş güvenliğini tehdit eden durumları takip ederek işyeri temsilcilerine ve işverene bildirilmesini sağlamaları konusunda teşvik etmeleri, güvensiz hareket ve davranışlarından kaçınmaları konusunda uyarmaları görev ve sorumlulukları arasındadır.

Afetler ve endüstriyel kazalar sonrası sosyal yardımlar sosyal politika nosyonunun temel öğelerinden biridir. Türkiye sadece yurt içinde değil yurt dışında da insani yardımda başı çekmektedir. Ülkemiz 2009 - 2018 yılları arasında “5 kıtada 50’den fazla

ülkede, deprem, sel, kuraklık, kıtlık, yangın ve iç karışıklıklar gibi afet ve acil durumlardan etkilenen insanlara yardım etmek üzere insani yardım çalışmaları” gerçekleştirmiştir (AFAD, 2018). Yaşanan COVID 19 salgınının da gösterdiği gibi bazı riskler belirli bir coğrafi bölge sınırları içinde tehdit oluştururken bazıları sınırları aşma kabiliyeti taşımaktadır. İlk olarak Çin Halk Cumhuriyeti’nin Vuhan kentinde ortaya çıkan ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilen, birçok ülkeye yayılarak tüm dünya için halk sağlığı tehdidi oluşturan yeni tip Covid 19 salgını, bulaş riskini azaltma hedefini taşıyan kurallar ve uygulama biçimleri, hijyen ve sosyal mesafe özelinde ortaklaşırken, çalışma yaşamındaki yansımaları toplumsal ve sektörel boyutlarda bireyler üzerinde etkileri açısından farklılaşmaktadır. Dünyada Çin, ABD, Brezilya ve Rusya’ya göre Türkiye’nin doğrulanmış vaka oranlarının daha az olmasındaki en büyük etkenin, “Covid-19 vakası ile temas ederek bulaşmayı en aza indirmek ve hastalığı kontrol altında tutmak için devlet idaresinin gerekli tedbirleri hızlı ve kararlı bir şekilde alması ve vatandaşlar tarafından da bu tedbirlere büyük oranda uyulması” olduğu belirtilmektedir (Hotar vd, 2020: s.215). Nitekim Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) Genel Direktörü Tedros Adhanom Ghebreyesus, Türkiye’yi yeni tip corona virüs (Covid-19) ile mücadelede komşu ve diğer ülkelere sağlanan tıbbi malzeme desteğinden dolayı takdir ettiğini belirterek, "Türkiye'nin sergilediği dayanışma tüm dünyaya örnek olmalı" demiştir.

Gerek çevre sorunları ve iklim değişikliğine bağlı sorunlarda, gerekse doğa ve teknoloji kaynaklı afetlerde, gerekse salgın hastalıklarla mücadelede uluslararası dayanışmanın önemi giderek artmaktadır. Tüm dünya ile birlikte eş zamanlı olarak yaşanan ve afet niteliğindeki olayların bir çok bilim dalının ayrı ayrı olduğu kadar ortak çalışmalarına da konu olacağı (Hotar vd, s.219), disiplinler arası ve disiplinler ötesi bakış açısının önem kazandığı söylenebilir. İhtiyaç doğdukça uluslararası bağlamda dayanışmanın gereği olarak Uluslararası Sosyal Politikanın uluslararası kuruluşlar aracılığıyla yeni açılımlar yapması gerekmektedir.

3.4. Göç

Göç, insanların buldukları yerden ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel nedenlerden dolayı başka bir yere hareket etmeleri şeklinde ifade edilebilir (Koçak ve Terzi, s.012). İç göçler yıllardan beri kırsal bölgelerden kentsel bölgelere başta istihdam, sağlık, eğitim ve daha yüksek yaşam standardı beklentisi ile yurt içinde gerçekleşen göçlerdir. Bir bölgeden başka bir bölgeye olan nüfus akını göç edilen yerdeki yerleşim alanlarında sıkışıklığa, alt yapı yetersizliklerine, konut sorununa hatta afet ve çevre felaketlerinin olumsuz etkilerini ağırlaştırmaya neden olmaktadır. Kırılgan gruplar içinde sayılan zorunlu veya iradi göç etmeye yönelen kişi ve gruplara ilişkin politikaların bir boyutunu da sosyal politika oluşturmaktadır.

Uluslararası göç veya dış göç ise insanların çeşitli nedenlerle vatandaşı oldukları ve yaşadıkları ülkeden mevcut yaşam koşullarının daha iyi düzenleneceği bekledikleri ülkelere yerleşmeleri süreci olarak tanımlanabilir (Baştürk, 2019, s.486). Diğer bir deyişle, uluslararası göç çoğunlukla bireylerin daha iyi şartlarda yaşamak ve daha yüksek gelir elde etmek amacıyla az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere göç etmeleri sürecidir (İçduygu, 2009). Bu tanımlama savaş, terör, afet ve diğer yaşam zorlukları karşısında can güvenliğini sağlamak amacıyla yapılan göçleri kapsamamaktadır. Dünyada hayatın normal kabul edilebilecek ekonomik ve sosyal risklerine karşı bir reaksiyon olarak gerçekleşen, sağlık ve eğitim olanaklarına daha iyi koşullarda erişmek amacıyla gerçekleşen göçler, göçmen kavramını ortaya çıkarırken, can güvenliğini tehdit

eden sebeplerle yer değiştirme sığınmacı, mülteci gibi kavramlarla karşılanmaktadır. Türkiye koyduğu “coğrafi çekince” ile sadece Avrupa ülkelerinden gelen göçmenleri “mülteci” olarak kabul etmiş, Avrupa dışındaki ülkelerden gelen kişilere ise geçici sığınma statüsü vermiştir (Canyurt, 2015).

Sıklıkla kavramlar birbiri yerine kullanılmakta ve bu durum karışıklığa ve yanlış anlamalara neden olmaktadır. Bu kapsamda 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda (11.4.2013 tarihli ve 28615 sayılı RG) “göç”, “yabancıların, yasal yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını ve Türkiye’den çıkışını ifade eden düzenli göç ile yabancıların yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişini, Türkiye’de kalışını, Türkiye’den çıkışını ve Türkiye’de izinsiz çalışmasını ifade eden düzensiz göçü ve uluslararası korumayı” kapsamaktadır. “Mülteci” (m. 61), Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında mülteci statüsü verilir. Buna karşın aynı kanunun 91. maddesi “geçici koruma”yı (m. 91) düzenlemektedir. Buna göre, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir. Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında ülkesinde meydana gelen olaylar sebebi ile 28.04.2011 tarihinden itibaren Suriye’ den ülkemize gelen Suriye uyruklu yabancılara, vatansızlara ve mültecilere uygulanmaktadır.

Bu kapsamda hazırlanan 22/10/2014 tarihli ve 29153 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren Geçici Koruma Yönetmeliği’yle, 28/04/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti’nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti’nden kitlesel veya bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınmıştır. Bu Yönetmeliğin uygulanmasında “geçici koruma” ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan korumayı; “kitlesel akın”, aynı ülkeden veya coğrafi bölgeden kısa bir süre içerisinde ve yüksek sayılarda gerçekleşen ve söz konusu sayılar nedeniyle bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemlerinin usulen uygulanabilir olmadığı durumları; “uluslararası koruma”, mülteci, şartlı mülteci veya ikincil koruma statüsünü; “yabancı”, Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile vatandaşlık bağı bulunmayan kişiyi, ifade etmektedir.

Kurumsal anlamda gelişme kaydedilmiş, 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ile Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, kurulmuştur. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nün faaliyet alanı Kanununun 103. maddesinde “Göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye’ye giriş ve Türkiye’de kalışları, Türkiye’den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek” şeklinde belirlenmiştir. Daha

sonra 4 nolu Bakanlıklara Bağlı, İlgili, İlişkili Kurum ve Kuruluşlar İle Diğer Kurum ve Kuruluşların Teşkilatı Hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'nin 158. Maddesi Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün faaliyet alanını "*Göç alanına ilişkin politika ve stratejileri uygulamak, bu konularla ilgili kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak, yabancıların Türkiye'ye giriş ve Türkiye'de kalışları, Türkiye'den çıkışları ve sınır dışı edilmeleri, uluslararası koruma, geçici koruma ve insan ticareti mağdurlarının korunmasıyla ilgili iş ve işlemleri yürütmek üzere İçişleri Bakanlığına bağlı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuştur*" şeklinde tespit etmiştir. Kızılay, AFAD, TOKİ gibi kurumlar da göç yönetimine katkı sağlamaya çalışmaktadır.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü görevi uyarınca veri toplama ve raporlama faaliyetlerini de ifa etmektedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nden elde edilen istatistiki verilere göre; 11.06.2020 itibariyle Türkiye'de geçici koruma altında olan Suriyelilerin sayısı 3.585.198'dir. Bunların 1.930.981'i erkek ve 1.654.217'si kadındır. İşgücüne katılabilecek yaş grubu olan 15-64 yaş arası geçici koruma altındaki Suriyeli sayısı 2.159.484 olup toplamın %60.2'sine tekabül etmektedir (<https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, erişim tarihi: 22.06.2020). Düzensiz göçle mücadele etkinliği artırmak amacıyla 15.07.2018 tarihinde yayımlanan 4 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Düzensiz Göçle Mücadele Dairesi kurulmuştur. Düzensiz göçle mücadele stratejileri içinde "*çalışma alanında gerekli düzenlemelerin yapılması ve yasadışı istihdamın asgari düzeye çekilmesi*" yer almaktadır.

Göç, ekonomik nedenlerle ve özellikle iş ve geçim kaygısıyla yer değiştirenlerle ilgili konular sosyal politikanın yeni sorun alanlarından biri olmakla birlikte, aslında geçmişten bu yana özellikle iş ve istihdam amaçlı yer değiştiren insanların yaşadığı sorunlara çözüm bulmak geleneksel anlayışta da sosyal politika içindedir (Baştürk, 2019, s.486). Nitekim ülkemizde iç göç yıllardan beri sağlık, eğitim gibi kamu hizmetlerinin yerine getirilmesinde bir zorluk yaratan bir olgu iken Suriye'den ve diğer ülkelerden yaşanan dış göç ile de barınma, sağlık ve eğitim başta olmak üzere, yerel toplum ile uyum konuları da sosyal politikadan çözüm bekleyen konulardır. Özellikle 2011 yılında başlayan Suriye'deki krizden en çok etkilenen ülkelerden biri olan Türkiye bu konuyla ilgili olarak yasal ve kurumsal düzenlemeler yaparak süreci en iyi şekilde kontrol altında tutmaya çalışmıştır. AFAD Suriye iç savaşının başlamasıyla birlikte sınırlarımıza yığılmış olan ve ülkemize geçiş yapan Suriyelilerin başta barınma, güvenlik ve sağlıkları olmak üzere pek çok ihtiyacın karşılanmasında sorumlu kurum olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda toplumla uyum süreci, dışlama ve ayrımcılık gibi yaklaşımların yönetilmesini gerekli kılmaktadır.

On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023)'te küresel anlamda uluslararası göçün göçmen karşıtlığını arttırdığı, hızlı nüfus artışı gösteren az gelişmiş ülkelerden hızlı büyüyen ekonomilere yönelmesi beklendiği, göçün emek arzında ve istihdam ilişkilerinde değişimler ortaya çıkardığı, iş koşullarının kötüleştiği, kent uyum sorunlarının yaşandığı ve suç oranlarının arttığı tespitleri yer almıştır. Planda "**Nitelikli İnsan, Güçlü Toplum Hedefi**" altında "*göçmenlerin sosyal uyumunun sağlanacağı ve göç yönetiminin kapasitesinin güçlendirileceği*" ifade edilmektedir. Ayrıca bu hedefin altındaki dış göç başlığının "*İnsan haklarına uyumlu, insan onuruna yakışır, güvenli, düzenli, veriye dayalı ve kontrol edilebilir dış göç yönetimi temel amaçtır*" cümlesiyle başlaması son derece önemlidir. Genel itibariyle dış göç başlığı altında kurumlar arası işbirliğinin geliştirilmesi, yabancıların ekonomik ve sosyal yaşama entegre edilmesi gerektiği, geçici koruma altındakilerin sosyal hayata uyumunun artması, onlara karşı olumsuz algının

azaltılması, Türkçe dil becerilerinin artması ve eğitim sorunlarına ilişkin tespitler bulunmaktadır.

2018 yılında Kamu Denetçiliği Kurumu (Ombudsmanlık) tarafından hazırlanan Türkiye'deki Suriyeliler Özel Raporu'nda İŞKUR tarafından düzenlenen kurs veya programlara Suriyelilerin katılımına ilişkin duruma da raporda yer verilmiştir. Genel itibariyle geçici koruma altındaki Suriyelilere çalışma izni verilmesi ve kayıt dışı çalışmalarının önlenmesine ilişkin tedbirlerin kendilerinin ve ailelerinin geçimini sağlamada, yaşadıkları topluma külfet olmadan ve uyum içerisinde yaşamlarını sürdürülebilirliklerinin önemi vurgulanmaktadır. Geçici koruma altındakilerin barınma, beslenme, çalışma, sağlık, eğitim, güvenlik ve insani tüm ihtiyaçlarının makul seviyelerde karşılanarak, olumsuz toplumsal reaksiyon ve önyargıların giderilmesinin en etkin çözüm araçlarından biri "üretken" ve katma değer " yaratan bir nüfus profili ile mümkün görünmektedir. Dolayısıyla toplumda çatışmacı yaklaşım yerine, uyum ve dayanışmanın yükseltilemesinin, huzur ve refahın artırılması hem göç edenler hem de ülkesinde yaşanan vatandaşların ihtiyacı olan kamusal hizmetlerin eksiksiz ve bütüncül biçimde yerine getirilmesinden geçmektedir. Sosyal politikada yenilikçi bir bakış açısı toplumsal entegrasyon ve uyum konularında kurumların işbirliği içinde bütünleşik programlar geliştirerek çalışmasını gerektirmektedir.

Geçmişten beri nitelikli işgücünün daha iyi çalışma ve yaşam koşullarına erişmek nedeniyle gelişmiş ülkelere yaptığı istihdam amaçlı göç olan beyin göçü de uluslararası göç ve dış göç bağlamında sosyal politikanın ilgi alanına girmektedir. Gelişmiş ülkelere nitelikli işgücü çekmek amacıyla sunulan teşvikler sosyal politikaya ilişkin önlemleri de içermektedir (Bozkurt, 2005:143-145).

SONUÇ

Dünyada ve ülkemizde yaşanan gelişmeler sonucunda, sosyal refahın sağlanmasında uygulanan ekonomik ve sosyal kalkınma modellerinin yeniden gözden geçirilmesine ihtiyaç vardır. Sürdürülebilir kalkınma hedefleri ekonomik ve sosyal tüm süreçlerin eşzamanlı gelişmesini zorunlu kılmaktadır. Sosyal dönüşüme uyum sağlayacak ekonomik, kültürel ve sosyal içerikli yeni fikir, süreç ve modellerin oluşturulması önem taşımaktadır. Ülkemizin karşılaştığı toplumsal sorunların ve ihtiyaçların çözümünde "yeni sosyal ilişkiler ve işbirlikleri" oluşturmak gerekmektedir. Son yıllarda artan sosyal değişim ve dönüşümü elverişli şekilde gerçekleştirmeyi mümkün kılacak, "toplumda ortaya çıkan farklı sorun ve ihtiyaçların karşılanmasında yenilikçi yollar" olarak ifade edilebilecek sosyal inovasyon ve uygulamaların sosyal politika içinde de yerini alması gerekmektedir. Yenilikçi bir politika aracı şeklinde görülmeye ve gün geçtikçe daha fazla önem kazanmaya başlayan sosyal inovasyonun üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, kamu ve özel sektör kurumları işbirliğinde hayata geçirilen ve disiplinlerarası çalışmayı gerekli kılan bir olgu haline gelmesi önem az etmektedir.

Endüstri 4.0 ve Toplum 5.0 bağlamında meydana gelen yeniliklerin çalışma modelleri üzerindeki etkilerinin Üçlü Danışma Kurulu ve diğer sosyal diyalog mekanizmalarında gündeme alınması bu anlayışın hayata geçmesini kolaylaştıracaktır. Günümüz koşullarında bilişsel esneklik, yaratıcılık, mantıksal akıl yürütme; bilgi, iletişim ve teknoloji okuryazarlığı, aktif öğrenme ve dinleme, eleştirel düşünme, duygusal zekâ, müzakere yeteneği, sistem analizi, programlama ve sorun giderme gibi yeni

yeteneklerin ve becerilerin tanımlanıp, eğitim politikalarının da bu yönde geliştirilmesi gerekmektedir.

Uzaktan çalışma ve diğer esnek çalışma modelleri kadınların, engellilerin, yaşlıların ve çalışma çağındaki kırılgan grupların istihdama katılarak ekonomik katma değer yaratmaları ve sosyal bütünleşmelerinin sağlanması açısından fırsatlar barındırmaktadır. Sosyal harcamaların artması, düzenleme ve denetim güçlükleri, toplum düzeni ve sağlığı ile ilgili sorunlar bakımından sakıncalar da uzaktan çalışmanın getirdiği diğer sorunlardır.

Sağlıklı ve aktif yaşamın sürdürülmesi, yaşlılık bakım hizmetlerinin ve yaşlılık sağlık turizminin geliştirilmesi, emeklilik sistemlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması, yaşlılara yönelik ürün ve hizmet geliştirilmesi gibi faaliyetlerin tümü bütünsel ve yine disiplinlerarası bir anlayışla ele alınmalıdır. Bu amaçla bu gruptakilerin tecrübe ve bilgilerinden yararlanmak amacıyla prim desteği sağlanmak suretiyle bu kişilerin kısmi zamanlı olarak usta öğretici ya da mentor olarak çalışması, böylelikle aktif işgücü piyasasına katılması sağlanabilir.

İlk olarak Çin Halk Cumhuriyeti'nin Vuhan kentinde ortaya çıkan ve Dünya Sağlık Örgütü tarafından pandemi olarak ilan edilen, birçok ülkeye yayılarak tüm dünya için halk sağlığı tehdidi oluşturan yeni tip Covid 19 salgını, bulaş riskini azaltma hedefini taşıyan kurallar ve uygulama biçimleri, hijyen ve sosyal mesafe özelinde ortaklaşırken, çalışma yaşamındaki yansımaları toplumsal ve sektörel boyutlarda bireyler üzerinde etkileri açısından farklılaşmaktadır. Çalışma hayatında korona virüs ile mücadelenin yapısından kaynaklı uzun dönemli bir dönüşüm ve iyileşmeye ihtiyaç duyulmaktadır. Bu da özellikle sosyal uyum ve toplumsal dirençlilik gibi unsurları destekleyecek alanlara yatırım yapılması ile mümkün olabilecektir. Salgın işgücü piyasasını hem arz hem de talep yönlü etkilemektedir. Yoksulluk, işsizlik ve eşitsizlik risklerine karşı özellikle etkilenen sektörlerle dönük finansal destekler yoluyla istihdamın korunması hedeflenmelidir. Ek olarak çalışanların korunması, iş sağlığı ve güvenliği önlemlerinin artırılmasında işçi ve işveren sendikalarının kapasitelerinden yararlanılarak sosyal diyalog çerçevesinde çözümler üretilmesi sağlanmalıdır.

COVID-19 salgını sonrasında Endüstri 4.0 uygulamalarının da gelişiyor olmasıyla birlikte, üretimde otomasyon teknolojinin daha çok kullanılacağı ve robotların daha çok etkin olacağı tahmin edilmektedir. Çünkü olası bir başka salgında üretimin durmaması ve bir şekilde devam edebilmesi için böylesi önlemlerin alınması gerekmektedir. Hatta yapay zeka teknolojisinde de artış söz konusu olabilecektir. Bu yapıya uyumlanabilmek ve ekonomik anlamda dar boğaz yaşamamak amacıyla her bir sektörün Endüstri 4.0 ve yapay zeka teknolojileri ile uyumlu hale getirilmesi ve Türkiye ekonomisinin ve çalışma yaşamının bu teknolojiler ile entegre edilebilmesi önem taşımaktadır.

Genç işsizliğin ve yoksulluğunun bertaraf edilmesinde gençlerin istihdam edilebilirliklerini artıracak yetkinlik bazlı eğitim politikalarının geliştirilmesi yaklaşımı benimsenmelidir. Eğitimde yeni teknolojilerin kullanımı, yeni nesillerin ihtiyaç duyduğu ve ilgi alanlarına hitap edecek tekniklere sahip olma, eğitim sisteminin yetenek yönetimi ve insan kaynaklarının geliştirilmesi çerçevesinde yeniden ele alınması gerekmektedir.

İncinebilir grupların eğitim, topluma kazandırılması ve mümkün olan grupların aktif çalışma yaşamına katılmasını sağlanması ve sağlıklarının korunması, muhtaçlık durumlarının sona erdirilmesi tüm dünyada sosyal politikanın yeni hedeflerindedir.

İklim değişikliği ve afet gerçeğinden hareketle toplumsal mukavemetin artırılması, toplumsal sermayenin yükseltilmesi önemli bir avantajdır.

Gençlerde bilgi, beceri ve yetkinliklerin geliştirilmesi, incinebilir-kırılgan grupların yaşam koşullarının iyileştirilmesi, doğa, iklim değişikliği ile insan ve teknoloji kaynaklı afetlere karşı toplumsal dirençliliğin yükseltilmesi ve dayanışmacı-toplulukçu kültür özelliğinden yararlanarak toplumsal sermayenin yükseltilmesi, Endüstri 4.0 ve Toplum 5.0 dönüşümleri çerçevesinde akıllı toplum olanaklarının yaygınlaştırılması, Toplum 5.0 ve dijital dönüşüm fırsatlarının kadın istihdamını artırma, kadının toplumdaki statüsünü güçlendirme alanlarında değerlendirilmesi, gümüş ekonomi fırsatlarından yararlanılması, köprü istihdam ve esnek emeklilik uygulamaları ile deneyimli, kıdemli çalışanlardan faydalanılması, yaşlı refahının aktif yaşlanma ve yaşam boyu öğrenme felsefesi ile sağlanması, çalışma mutluluğu kavramı doğrultusunda çalışma barışının tesisi ve sürdürülebilirliğinin sağlanması hedeflerinin gerçekleştirilmesi sosyal politikanın yeni nesil bir anlayışla ve sosyal refah çerçevesinde ele alınmasını gerekli kılmaktadır. Toplumların yaşadığı sorunlar, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin güçlü bir sosyal politika ve sosyal refah anlayışı olmaksızın gerçekleştirilmesinin mümkün olmayacağı göstermektedir. Sosyal politikalar toplumun her kesimini etkileyen ve sosyal adaleti sağlamaya yönelik geniş ölçekli politikalarlardır. Bu bağlamda sosyal politikaları sadece çalışma ilişkilerine veya sosyal yardım ve hizmetler alanına hapsedmek doğru değildir.

Kaynakça

- AFAD (2013), Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP), T.C. Başbakanlık Afet Ve Acil Durum Yönetimi, Ankara.
- AFAD (2018), Uluslararası İnsani Uluslararası İnsani Yardım Faaliyetleri -2009-2018, Ankara.
- AFAD (2019), <https://www.afad.gov.tr/vizyon-ve-misyon>, erişim tarihi: 18.08.2020.
- AFAD (2020), Afet Terimleri Sözlüğü, <https://www.afad.gov.tr/aciklamali-afet-yonetimi-terimleri-sozlugu>, erişim tarihi: 08.07.2020.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2018), "Türkiye'de Yaşlılara Yönelik Hizmetler, Kurumsal Yaşlı Bakımı Ve Kurumsal Yaşlı Bakımında İllerin Durumu", Yayın No: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2018). Türkiye'de Yaşlılara Yönelik Hizmetler, Kurumsal Yaşlı Bakımı Ve Kurumsal Yaşlı Bakımında İllerin Durumu, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayın No: Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara - 2018: 21.
- Alper Y. (2019). Küreselleşme ve Küreselleşmenin Sosyal Sorunları, Sosyal Politika içinde, Editörler: Aysen Tokol ve Yusuf Alper, Dora Basım ve Yayın, Bursa, 25-54.
- Banger, G. (2018). Endüstri 4.0 uygulama ve dönüşüm rehberi, Dorlion Yayınları, Ankara, Başkanlığı, Ankara.
- Baştürk, Ş., 2019. Göçmenlere Yönelik Sosyal Politikalar, Sosyal Politika içinde, Editörler: Aysen Tokol ve Yusuf Alper, Dora Basım ve Yayın, Bursa, 486-522.

- Beehr, T. A. ve Bennett, M. M. (2015). Working after retirement: Features of bridge employment and research directions. *Work, Aging and Retirement*, 1(1), 112-128.
- Bozkurt V. (2005), *Endüstriyel ve Post Endüstriyel Dönüşüm: Bilgi, Ekonomi ve Kültür*, Alfa Yayınları, Bursa.
- Canyurt, D. (2015). Suriye Gelişmeleri Sonrası Suriyeli Mülteciler: Türkiye’de Riskler. *Akademik Bakış Dergisi*. Sayı: 48, 127-146.
- Coibion, O., Gorodnichenko, Y. ve Weber, M. (2020). Labor markets during the COVID-19 crisis: A preliminary view (No. w27017). National Bureau of Economic Research.
- Çakır Ö. (2019), *Çalışma Yaşamında Güvenli Davranış, Afetler ve Güvenlik*, Palme Yayınevi, İzmir.
- Çakır Ö. (2011), *Emekliliğin Psiko-Sosyal Boyutu*, Türkiye Emekliler Derneği Yayını, Ankara.
- Çamur Ç. ve Vaizoğlu S.A. (2007), *Çevreye İlişkin Önemli Toplantı ve Belgeler*, TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni, 2007: 6 (4), 297-306.
- Ersöz Halis Y. (2019), *Sosyal Politika, Ders Notları*, İstanbul Üniversitesi Açık Ve Uzaktan Eğitim Fakültesi, İstanbul.
- Gür, N., Ünay, S. ve Dilek, Ş. (2017), *Sanayiyi Yeniden Düşünmek Küresel Teknolojik Dönüşümün Dünya Ve Türkiye Ekonomisine Yansımaları*, SETA Kitapları, İstanbul.
- Hotar N, Omay RE, Bayrak S, Kuruüzüm Z, Ünal B. (2020). Pandeminin Toplumsal Yansımaları. *İzmir İktisat Dergisi*. 35(2). 211-220. Doi: 10.24988/ije.202035201
<https://heskod.saglik.gov.tr/hes.html>.
- İçduygu, A. Sert D. ve A Biriz Karaçay (2009). Türkiye’ye Yönelen Göç ve Sığınma Hareketleri ve Politikaları Üzerine Brifing, Koç Üniversitesi Göç Araştırmaları Programı No: 1.
- İzveren A. (1968). *Sosyal Politika ve Sosyal Sigortalar*, Ankara.
- Karaman, Z.T. (1993), *Çevre Korumacı İdeolojiye Politik Bir Yaklaşım*, Çevre Dergisi, Ekim-Kasım-Aralık 1993 Sayı: 9, 33-36.
- Karaman, Z. T. (2016). “Afet Yönetimine Giriş ve Türkiye’de Örgütlenme”, *Bütünleşik Afet Yönetimi*, Editörler: Zerrin Toprak Karaman, Asuman Altay, s. 1-36, İzmir: İlkem Yayınları.
- King, B. (2016). *Augmented (artırılmış gerçeklik)*. (çev. Kerem Balaban), MediaCat Kitapları, İstanbul.
- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri, Kafkas Üniversitesi, İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 3, Sayı: 3, 164-184.
- Macit İ. (2019), *Bütünleşik Afet Yönetiminde Sendai Çerçeve Eylem Planının Beklenen Etkisi*, Artvin Çoruh Üniversitesi Doğal Afetler Uygulama ve Araştırma Merkezi Doğal Afetler ve Çevre Dergisi, 5(1): 175-186.

- Okay N.ve İnal E. (2019), Kırılganlıktan Kapasite Geliştirmeye, Dirençlilik Dergisi3(1), 85-99.
- On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) Dijital Ekonomide Meslekler Ve Yetkinlikler Çalışma Grubu Raporu (2018), Yayın No: KB: 3000 - ÖİK: 781, Ankara.
- Özdemir, Ş. ve Kılınç, D. (2019). Geleceğin meslekleri, Abaküs Kitap Yayın, İstanbul.
- Özsoylu, F., A. (2017). Endüstri 4.0. Çukurova Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 21(1), 41-64.
- Qin Jian, Liu Ying and Grosvenor Roger 2016 A Categorical Framework of Manufacturing for Industry 4.0 and Beyond Procedia CIRP 52 173-178.
- Ruhm, J., C. (1990). Bridge Jobs and Partial Retirement. Journal of Labor Economics. 8(4), 482-501.
- Serdar B. A. (2019), Sosyal Politika Kavramı, Sosyal Politika içinde, Editörler: Aysen Tokol ve Yusuf Alper, Dora Basım ve Yayın, Bursa, 1-24.
- Şenkal, A. (2005). Küreselleşme Sürecinde: Sosyal Politika, Alfa Basım Yayın Dağıtım, Ankara.
- Thinktech,(2019),https://thinktech.stm.com.tr/uploads/raporlar/pdf/2972019144022712_stm_blog_2020_meslekler.pdf, erişim tarihi: 16.08.2020.
- Tuna O. (1966). Sosyal Siyasete Giriş, İstanbul.
- Tuna O. ve Yalçıntaş N. (1994), Sosyal Siyaset, Filiz Kitabevi, İstanbul.
- TÜİK (2019), Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları, <http://tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33705> erişim tarihi: 07.08.2020.
- TÜİK (2020), İstatistiklerle Yaşlılar, <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30567> erişim tarihi: 07.08.2020.
- UN (2017). The World Population Prospects: The 2017 Revision, Department of Economic and Social Affairs, Population Division, <https://population.un.org/wpp/>, erişim tarihi: 25.07.2020.
- UNECE (2018), Active Ageing Index, https://www.unecce.org/fileadmin/DAM/pau/age/Active_Ageing_Index/AAI_leaflet.pdf.
- UNEP (2017), A lively start to the sixth Global Environment Outlook global assessment, <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/20237>, erişim tarihi: 18.08.2020.
- Wang, M. ve Schultz, K. S. (2010). Employee retirement: A review and recommendations for future investigation. Journal of Management, 36, 172-206.
- WEF (2018). The Future of Jobs Report 2018, World Economic Forum, Geneva, <https://www.weforum.org/reports/the-future-of-jobs-report-2018/articles/>.
- WEF (2020). The Future of Jobs Report 2020, World Economic Forum, Geneva, <https://www.weforum.org/agenda/2020/01/davos-2020-future-work-jobs-skills-what-to-know/>.

WHO (2017), Global Strategy And Action Plan On Ageing And Health, <https://www.who.int/ageing/WHO-GSAP-2017.pdf?ua=1>, erişim tarihi: 16.08.2020.

WHO(2007), Global Age Friendly Cities- Guide, http://www.who.int/ageing/age_friendly_cities_guide/en, erişim tarihi: 09.08.2020.

Kalkınma Bakanlığı (2018), Yaşlanma Özel İhtisas Komisyon Raporu, Ankara.

YÖK (2019), Geleceğin Meslekleri Çalışmaları, Ankara, https://www.yok.gov.tr/Documents/Yayinlar/Yayinlarimiz/2019/gelecegin_meslekleri_calismalari.pdf, erişim tarihi: 29.07.2020.